

Sarajevski otvoreni centar

Strateški plan za period 2018-2020

Usvojen na Upravnom odboru 19. decembra 2017.

Uvod

Nakon ostvarivanja impresivnih rezultata u periodu 2014-2017. godine, Sarajevski otvoreni centar je izradio trogodišnju strategiju za period 2018.-2020. godina, koja je usmjerena na dalju nadogradnju tih rezultata. Putem ove strategije, nastojimo iskoristiti stečena iskustva i znanja i uspostavljene odnose, kako bismo ostvarili_e održive promjene kada se radi o jednakosti pred zakonom, socijalnoj inkluziji i prihvatanju LGBTI osoba, te primjeni feminističkih principa i rodne ravnopravnosti u cilju promicanja ljudskih prava žena u bh. društvu.

Zbog složenosti pravnog sistema u BiH i njenog uglavnom konzervativnog društva, i dalje je potrebno raditi na istim pitanjima na kojima smo radili_e i u prethodnom periodu. Promjene koje su uvedene u institucionalni i pravni okvir vidljive su i značajne, ali ih treba pratiti i institucionalna i politička volja, kako bi se osigurala njihova provedba i primjena u praksi. Takve promjene nije uvijek pratila društvena promjena kojom bi se osiguralo unapređenje zaštite ljudskih prava, kvalitet života i ravnopravnost žena i LGBTI osoba u BiH. Stoga ćemo tokom perioda obuhvaćenog ovim Strateškim planom nastaviti raditi na pitanjima nasilja i diskriminacije po osnovu spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika, jer ona izazivaju veliku bojazan u kontekstu ljudskih prava LGBTI osoba i žena u BiH. Također ćemo nastaviti graditi pokret i osnaživati LGBTI zajednicu u BiH zato što isključivo snažna i vidljiva LGBTI zajednica može podržati i služiti kao adekvatna mreža podrške za svoje članove, dovodeći tako do značajnih promjena u društvu i stavovima šire javnosti u BiH.

Tokom perioda 2018-2020. godina, provodit ćemo revolucionarne aktivnosti sa relevantnim institucijama na nivou politika, zakonodavstva i pružanja usluga u domenu istospolnih zajednica, prava na tjelesni integritet i samoodređenje trans i interspolnih osoba, političkog učešća žena i jačanja postojeće arhitekture rodne ravnopravnosti i ljudskih prava. Novi fokus će biti na nastojanjima da se utiče na srca i um građana i građanki (naročito roditelja i članova_ica porodice LGBTI osoba, pristalica/kreatora javnog mnijenja, heteroseksualnih saveznika_ica), stvarajući tako inkluzivnije okruženje za žene i LGBTI osobe i inspirirajući širu društvenu promjenu u bh. društvu. Nove strategije će se primjenjivati da bi se izgradio raznolik i decentraliziran LGBTI pokret, snažno povezan sa drugim društvenim pokretima i marginaliziranim grupama, kako bi se ostvarivali zajedničke ciljeve i osnažili civilno društvo i njegov uticaj u BiH.

U Strateškom planu su utvrđeni specifični i jasni ciljevi, ishodi i indikatori za naša dva programa: LGBTI prava i Ženska prava, kako bi se prikazao konkretan doprinos i postignuća ostvarena u obje ove oblasti kroz rad Sarajevskog otvorenog centra u BiH i regionu. Nastavit ćemo mjeriti ostvareni napredak smart indikatorima, ali će se izmjereni rezultati dodatno učvrstiti kroz skup dodatnih obilježja napretka kojima želimo obuhvatiti suptilnije promjene u ponašanju ciljanih grupa, odnosima, aktivnostima i vrijednostima (ili u slučaju institucija, promjena njihove orijentacije ili politike).

O Sarajevskom otvorenom centru

SOC je osnovan 2007. godine i registrovan kao udruženje građana na državnom nivou. Njegov mali tim radio je na različitim projektima vezanim za istraživanja iz oblasti političkih nauka, političku edukaciju, književnost, film, umjetničke promocije, i međureligijsko obrazovanje, a da nismo imali jasno definisane programe, ured, niti zaposleno osoblje. Od 2011. godine, SOC je počelo sužavati svoj djelokrug i pisati prvu strategiju za period 2013-2014. U tom periodu, rad Sarajevskog otvorenog centra je u potpunosti profesionaliziran kroz Strateški plan 2014-2017 i rezultate koji su postignuti njegovom provedbom.

Kako je utvrđeno Statutom, Sarajevski otvoreni centar: pruža pravnu i psihosocijalnu pomoć i savjetovanje LGBTI osobama; saraduje sa institucijama na svim nivoima na unapređenju i provedbi javnih politika i zakona, štiteći i promovirajući ljudska prava LGBTI osoba i žena; provodi edukativne i informativne programe i aktivnosti za predstavnike institucija, OCD, medija i šire javnosti o LGBTI i rodnim pitanjima; podržava druge OCD koje se bave pitanjima LGBTI i neformalne grupe u aktivnostima na izgradnji kapaciteta i daljem razvoju; provodi istraživanja, objavljuje publikacije, provodi medijske kampanje i umjetničke aktivnosti u cilju informiranja i podizanja svijesti o ljudskim pravima žena i LGBTI osoba.

Kroz kontinuiran rad, Sarajevski otvoreni centar je ostvario značajne rezultate i u svom radu sa **LGBTI zajednicom, ali i na unapređenju zakonodavnog, institucionalnog i okvira politika za zaštitu ljudskih prava žena i LGBTI osoba**. SOC se pozicionirao kao organizacija bliska zajednici, ali i institucijama, djelujući kao most između civilnog društva i donositelja odluka, ali i kao snažan zagovaratelj i lobist za uvođenje neophodnih promjena.

Jedna od jakih strana SOC-a je **stalna proizvodnja znanja i podataka o ljudskim pravima u BiH** kroz različite publikacije, prijedloge politika i godišnje izvještaje o ljudskim pravima LGBTI osoba u BiH, godišnji izvještaj o ljudskim pravima žena u BiH i godišnji alternativni izvještaj koji se bavi unapređenjem i zaštitom ljudskih prava općenito u procesu pristupanja BiH Evropskoj uniji. Sarajevski otvoreni centar je jedina organizacija u BiH koja proizvodi takve izvještaje koje domaće i međunarodne institucije i organizacije koriste kao relevantne izvore informacija o stanju ljudskih prava u BiH.

U periodu 2014-2017, Sarajevski otvoreni centar je uspješno zagovarao i inicirao izmjene i dopune **Zakona o zabrani diskriminacije, Krivičnog zakona FBiH, Zakona o sportu BiH, Zakona o azilu BiH i Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći BiH** koje su se odnosile na ljudska prava žena, LGBTI osoba i drugih marginaliziranih grupa. SOC je i uspješno lobirao za uključivanje **mjera koje se specifično odnose na LGBTI u entitetske i državne operative planove za implementaciju Gender akcionog plana BiH**. Zahvaljujući koordiniranju Inicijative za monitoring EU integracija BiH, SOC je priznat kao **važan partner u procesu evropskih integracija** i ponudio je **alternativne odgovore OCD na upitnik Evropske komisije**.

U protekle tri godine, SOC je organizirao **nekoliko opsežnih javnih LGBTI događaja, kao što su godišnji Festival Merlinka, nekoliko protesta i spontana protestna šetnja koju su mediji nazvali Sarajevski nulti prajd (Sarajevo Zero Pride)**. U državi u kojoj je

svaka četvrta LGBTI osoba izložena nekom obliku nasilja i u kojoj se veliki dio tog nasilja dešava u domovima i školama, LGBTI zajednica je uglavnom nevidljiva i skrivena. Stoga je naročito teško organizirati ove događaje uz aktivno učešće pripadnika_ica LGBTI zajednice. U protekle tri godine, porastao je broj članova_ica zajednice koji_e otvoreno učestvuju u javnim događajima, daju izjave za medije i spremno se povezuju sa LGBTI aktivizmom Sarajevskog otvorenog centra, upravo zahvaljujući njegovom radu i posvećenosti.

Kroz svoje feminističke i edukativne programe o rodnoj ravnopravnosti, SOC je doprinio **mobiliziranju osoba koje dijele feminističke ideje i dao im je prostora da promoviraju i provode ove ideje, održavajući tako feminističku debatu u bh. društvu živom.** Kroz ove programe, SOC je formirao bliska partnerstva sa predstavnicima sa državnog, federalnog i lokalnog nivoa, sa kojima efektivno saraduje na ostvarivanju spomenutih izmjena politika, zakonodavnih i institucionalnih promjena.

Ove promjene su sažete u evaluaciji SOC-ovog programa za 2015-2016:

SOC je ostvario dugoročnu promjenu u LGBTI populaciji osiguravanjem **sigurnog prostora i mogućnosti za okupljanje LGBTI zajednice.** Osnažen je kredibilitet SOC-a kao organizacije za LGBTI osobe, a SOC je priznat kao organizacija koja može direktno pružiti podršku LGBTI osobama.

SOC je prepoznat kao **organizacija koja se bavi zagovaranjem i koja ima kapacitete da zagovara i donosi institucionalne i zakonodavne izmjene, kao i izmjene politika u oblasti ljudskih prava žena i LGBTI osoba.**

SOC pažljivo i sistematično provodi aktivnosti u cilju senzibiliziranja institucija o LGBTI pravima kroz stvaranje **prvaka u zagovaranju prava žena i LGBTI osoba.**

LGBTI prava i feministički diskurs su uključeni u redovne tokove, a SOC je tome doprinio svojim radom (*mainstreaming*). SOC je prepoznat kao najvidljivija i najaktivnija organizacija u BiH koja radi na mainstreamingu LGBTI prava, feminističke edukacije i političkog učešća žena.

SOC je primjenjivao različite strategije za rad i senzibilizaciju medija o temi LGBTI prava, što je doprinijelo **neutralnijem izvještavanju o ljudskim pravima LGBTI osoba koje je relevantno za BiH,** kao i temama od njihovog interesa. Ova promjena medijskog izvještavanja potvrđena je godišnjom analizom medija koju provodi Sarajevski otvoreni centar.

Vizija

Vizija Sarajevskog otvorenog centra je: Bosna i Hercegovina je društvo zasnovano na jednakim pravima i mogućnostima za sve; Bosna i Hercegovina je država koju su izgradili_e aktivni_e i angažirani_e građani_ke i odgovorna vlast.

Stepen demokratije i razvoja (ekonomski, društveni, kulturni itd.) jedne države zavisi od ravnopravnosti i uključenosti svih njenih građana, bez obzira na njihov identitet. Da bi se osnažila inkluzivna demokratija u BiH, moraju se provesti dva različita procesa. S jedne strane, država mora osigurati primjeren nivo poštovanja i zaštite ljudskih prava njenih građana unapređenjem zakonodavnog i institucionalnog okvira, te okvira politika. S druge strane, građani BiH, naročito oni koji pripadaju marginaliziranim grupama moraju uzeti aktivno učešće u demokratskim procesima i zatražiti svoja prava tako što će uticati na

svoje sugrađane, organe vlasti i donosioce odluka i pozivati ih na odgovornost za njihova djela.

Misija

Sarajevski otvoreni centar (SOC) zagovara potpuno poštivanje ljudskih prava i društvenu inkluziju lezbejki, gejeva, biseksualnih, trans* i interspolnih (LGBTI) osoba i žena. Sarajevski otvoreni centar je nezavisna, feministička organizacija civilnog društva koja teži osnažiti lezbejke, gejeve, biseksualne, trans* i interspolne (LGBTI) osobe i žene kroz jačanje zajednice i građenje aktivističkog pokreta. SOC takođe javno promovise ljudska prava LGBTI osoba i žena, te na državnom, evropskom i međunarodnom nivou zagovara unapređivanje zakonodavstva i javnih politika u Bosni i Hercegovini. Kroz rad na pitanjima evropskih integracija, SOC unapređuje ostvarivanje ljudskih prava i podstiče daljnji razvoj civilnog društva.

Ključne vrijednosti i organizacijska kultura

Težimo postići visok stepen **profesionalizma** i **kvaliteta** u našem radu, što se odražava i u inspirirajućoj i efikasnoj organizaciji ljudi koji dijele zajedničku viziju i vrijednosti.

Vjerujemo i promoviramo **intersekcionalnost** i **raznolikost** ideja i ljudi: poštujemo i uzimamo u obzir ljude i njihove perspektive koje proizlaze iz različitih identiteta i pozadina. Takođe, mi se borimo protiv višestruke diskriminacije, posebno na osnovima spola, spolnih karakteristika, roda, seksualne orijentacije, rodnog identiteta.

Promoviramo **integritet**: držimo se naših vrijednosti i principa i posvećeni smo pravičnosti, transparentnosti i odgovornosti u našim procedurama i radu, vođeni profesionalnim standardima i rezultatima koje želimo postići, kao i učešćem različitih zainteresiranih strana.

Vjerujemo u **proaktivnost** i **aktivizam** kako konstantno nadziremo relevantne lokalne, regionalne i svjetske političke i društvene tokove, da bi identificirali izazove i pronašli rješenja prije nego se problemi pojave. Ovo anticipatorno, samoinicijativno, ponašanje usmjereno na promjenu nam omogućava da djelujemo blagovremeno i koristimo naše kompetencije za sprečavanje društvenih nazadovanja, i postavimo osnove za buduća unapređenja ljudskih prava i jednakosti svih građana_ki BiH.

Inovacije i kreativnost: uvodimo nove metode, pristupe i oblasti, podstičemo otvorenost i spremni smo na kontinuirano učenje, da bi bili u stanju odgovoriti na nove izazove.

Saradnja i solidarnost: ulažemo u dugoročna partnerstva i mreže na nacionalnom i međunarodnom nivou, koristeći ove sinergije da proširimo svoje ciljeve i ojačamo našu poziciju u civilnom društvu. Vjerujemo da možemo postići više kombinirajući kritički pristup djelovanju državnih institucija, u partnerstvu kada je to u skladu sa našim strateškim ciljevima.

Komunikacija: ustanovili smo uspješne kanale komunikacije sa relevantnim faktorima i našim ciljnim grupama koje redovno koristimo i koji su obostrani.

Metodologija i usvajanje Strateškog plana

Nakon razmatranja rezultata eksterne procjene SOC-ovog programa (2015-2016) i nalaza SOC-ovog istraživanja potreba i problema LGBTI osoba u BiH, Sarajevski Otvoreni Centar je pokrenuo proces strateškog planiranja u maju 2017. godine. Tokom 2017. godine, održane su tri radionice uz facilitiranje konsultanta. Fokusirale su se na izradu SWOT analize, identificiranje ključnih fokusnih područja, utvrđivanje ključnih ciljeva, analizu interesnih grupa, uloge i odgovornosti SOC-a, itd. Uz moderiranje konsultanta, čitav tim SOC-a, članovi odbora SOC-a i vanjski akteri/partneri iz BiH i regiona učestvovali su u nekim od ovih radionica, aktivno doprinoseći strateškom planiranju svojim znanjem i inputima.

Rukovodstvo SOC-a je bilo odgovorno za izradu svih dokumenata kao što je Okvir za procjenu rezultata, Akcioni plan, Strateški plan, a ovaj proces je facilitirao i analizirao konsultant putem sastanaka, e-mailova i poziva putem Skype-a. Kad su ovi dokumenti finalizirani, SOC tim ih je razmotrio. Upravni odbor SOC-a je usvojio Strateški plan i prateće dokumente u decembru 2017. godine.

Rezultati koje je organizacija ostvarila u prethodnom periodu (2014-2017)

U nastavku su navedeni ključni rezultati koje je Sarajevski Otvoreni Centar ostvario.

Zagovaranje, pravna zaštita i institucionalna saradnja

- Ustanovili i održavali jedini sistem nadzora i dokumentacije kršenja ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, vođen od strane organizacije civilnog društva, koji je rezultirao objavljivanjem Rozih izvještaja – godišnjih izvještaja o pravima LGBTI osoba za 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 i 2017. godinu, kao i konkretnim zagovaračkim aktivnostima (npr. podnesci/alternativni izvještaji, zakonodavni i prijedlozi javnih politika) na nacionalnom, evropskom i međunarodnom nivou;
- Predstavnici domaćih institucija, međunarodnih i ljudsko-pravaških organizacija iz regije su prepoznali SOC kao glavni izvor tačnih informacija i kvalitetnih zakonodavnih i prijedloga javnih politika;
- Ustanovili interne nadzorne procedure za prava žena, što je rezultiralo Narandžastim izvještajem – godišnjim izvještajem o pravima žena za 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 i 2017. godinu (jedini godišnji izvještaj o pravima žena u Bosni i Hercegovini koji objavljuje organizacija civilnog društva), kao i različite zagovaračke aktivnosti na nacionalnom, evropskom i međunarodnom nivou;
- Uspješno pokrenuli izmjene ili učestvovali u izmjenama ovih zakona: a) Zakon o zabrani diskriminacije (unapređenje proceduralnih aspekata i jasna definicija seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika kao osnova za zabranu diskriminacije), b) Zakon o Instituciji Ombudsmena BiH (prijedlog zakona čiji su dijelovi koji se odnose na definiciju kvalifikacija, odnosa sa civilnim društvom i jasno prepoznavanje spolnih i rodnih manjina u oblastima rada Institucije uključeni u zvanični Zakon), c) krivični zakoni Republike Srpske i Federacije BiH (jasna definicija zločina iz mržnje, npr. na osnovima seksualne orijentacije i rodnog identiteta), d) Zakon o sportu BiH (jednako učešće žena u Vijeću za sport, rodno odgovorno budžetiranje, zabrana diskriminacije na svim osnovima – npr. invaliditet, starost, seksualna orijentacija, rodni identitet, spolne karakteristike), e) Zakon o azilu BiH i f) Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (harmonizacija sa novim anti-diskriminacijskim zakonodavstvom)

- Uspješno ostvarili saradnju sa parlamentarnim komisijama, državnim institucijama za rodnu ravnopravnost i Institucijom Ombudsmena za ljudska prava BiH, radili sa njima na izmjenama i dopunama zakona, kao i na uključivanju LGBTI tema u entitetske godišnje operativne planove za implementaciju Gender akcionog plana BiH, kao i na izradi prvog izvještaja o ljudskim pravima LGBTI osoba (Institucija Ombudsmena). Od 2016. godine LGBTI prava su po prvi put uključena u javnu politiku u BiH;
- Uspješno pokrenuli proces senzibilizacije lokalnih i kantonalnih institucija koje pružaju socijalne i zdravstvene usluge LGBTI osobama i stavili ljudska prava LGBTI osoba na dnevni red lokalnih institucija;
- Uspješno vodili zagovaračke kampanje i učestvovali u radnim grupama za izradu općih ljudsko-pravaških i anti-diskriminacijskih javnih politika (Strategija za ljudska prava i Strategija za borbu protiv diskriminacije);
- Pokrenuli razgovore o velikim budućim izazovima, poput pravne regulacije istospolnih partnerstava, pravnom priznanju promjene spola, tjelesnom integritetu interspolnih osoba, te izradu višegodišnjeg Akcionog plana za jednakost LGBTI osoba u BiH koji se treba implementirati kroz različite zakone i politike u narednom periodu;
- Inicirali i odlučno doprinijeli boljem statusu sigurnih kuća u Federaciji BiH, sprečavajući usvajanje amandmana koji bi de facto prijetili opstanku sigurnih kuća, u zajedničkoj akciji učesnica_ka Feminističke škole Žarana Papić i drugih ženskih organizacija;
- Pokrenuli kampanju za uvođenje rodno osjetljivog jezika u Parlament FBiH i na univerzitetske diplome u Kantonu Sarajevo;
- Pokrenuli javnu raspravu za uvođenje unapređenja regulacije roditeljskog odsustva;
- Pokrenuli rad na ustanovljenju institucionalnih gender mehanizama za rodnu ravnopravnost na nivou kantona i nastavili rad na lokalnim gender akcionim planovima;
- Vodili i/ili učestvovali u zagovaranju na evropskom nivou (npr. doprinosi Izvještaju o napretku BiH sa aspekta prava žena i LGBTI prava, Alternativni izvještaj o napretku BiH, rezolucije Evropskog parlamenta, EU-BiH strukturirani dijalog o pravosuđu – konsultacije i pisani podnesci, OSCE/ODIHR podnesak za izvještaj o zločinima iz mržnje, nadzor implementacije preporuke Komiteta ministara Vijeća Evrope o mjerama za borbu protiv diskriminacije na osnovima seksualne orijentacije i rodnog identiteta, konsultacije sa ECRI i PACE) i na međunarodnom nivou (npr. UPR pisani podnesci, CEDAW alternativni izvještaj i konsultacije, UN komitet protiv torture) zagovaračke akcije u 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 i 2017.
- Uspješno usmjerili aktivnosti koristeći proces pristupanja EU kao fokus tačku za ciljano zagovaranje zasnovano na dokazima, usmjereno na promociju poštovanja i priznanja ljudskih prava LGBTI osoba na Zapadnom Balkanu;
- Pokrenuli prvu edukaciju o ljudskim pravima za državne službenike_ce u BiH, o povredama ljudskih prava LGBTI osoba (npr. intenzivni trening za policijske inspektore tokom 2013. i 2015. godine u FBiH; trajne edukacije za 1300 policijskih službenika tokom 2014; Train the Trainer program za sva kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova tokom 2016; nastavak intenzivnih treninga za tužitelje_ice i sudije_tkinje tokom 2014, 2015, 2016. i 2017. godine, treninga za institucionalne gender mehanizme);

- Na osnovu našeg zagovaranja, kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova provode edukativne programe o zločinu iz mržnje u sklopu svojih trajnih obuka koje su obvezne za svakog policijskog službenika u svakom kantonu FBiH;
- Započeli jedinstveni program obuke i osnaživanja (Akademija ravnopravnosti) za zastupnike, predstavnike izvršne vlasti i političkih stranaka na kantonalnom, entitetskom i državnom nivou tokom 2015, 2016. i 2017. godine;
- Na osnovu našeg zagovaranja, četiri policijske stanice u Kantonu Sarajevu, po prvi put su imenovala kontakt osobe za LGBTI žrtve kršenja ljudskih prava u 2014. godini;
- Na osnovu našeg zagovaranja, Tužilaštvo Kantona Sarajevo je imenovalo kontakt osobu za slučajeve zločina iz mržnje prema LGBTI osobama;
- Pokrenuli jedini intenzivni neformalni edukativni program u BiH za studente_ice prava i novinarstva/komunikologije o LGBTI pravima, sa ciljem educiranja i uticaja na nove generacije lidera_ki i interesne grupe (2012-2016).

Podizanje svijesti

- Značajno povećali vidljivost i uključenost (mainstreaming) LGBTI tema i problema u medijima u BiH kroz provođenje različitih online, TV, radijskih i štampanih medijskih kampanja, dajući glas bh. LGBTI zajednici i dopirući godišnje do više od 1,000.000 bh. stanovnika_ca;
- Podigli nivo svijesti javnosti o LGBTI i ženskim pravima i problemima kroz organizaciju javnih događaja, uličnih akcija i protesta (npr. Merlinka festival LGBTI filma 2013, 2014, 2015, 2016. i 2017. godine; scensko čitanje revolucionarne dokumentarne drame „SEDAM“ 2013, 2015. i 2016. godine; izložbe „Sva ljudska bića su rođena jednaka i slobodna u dostojanstvu i pravima“, dva marša za ljudska prava povodom Međunarodnog dana ljudskih prava 2013. i 2016. godine; Sarajevski nulti prajd povodom IDAHOT-a 2016; javni performans *Naši životi postoje izvan četiri zida, Ustaj ženo! – Europeizacija i emancipacija: Slučaj Nafije Sarajlić; Poezija i muzej Razije Handžić: konfiskacija sjećanja i sistematsko zanemarivanje ženskog doprinosa kulturi, nauci i institucijama*; prikazivanje filmova, diskusije, izložbe i filmski vikendi)
- Tačno informirali javnost o stanju ljudskih prava LGBTI osoba i žena kroz produkciju znanja, kao i kroz promociju i distribuciju publikacija u cijeloj zemlji (npr. donacije za biblioteke, promocije i prezentacije tokom festivala). Objavili smo preko 100 publikacija koje su štampane u više od 50.000 primjeraka;
- Unaprijedili kritičke feminističke debate u Sarajevu, organizirajući feministička predavanja „Neko je rekao feminizam?“ (2013, 2014, 2015, 2016. i 2017. godine).

Oснаživanje zajednice i građenje pokreta

- Obezbijedili tačne i relevantne informacije o LGBTI pravima i svakodnevnom životu za LGBTI zajednicu kroz prvi i jedini bh. LGBTI info portal lgbti.ba;
- Ponudili jedino specijalizirano pravno savjetovanje i pravno zastupanje za LGBTI osobe u BiH, što je rezultiralo prvim slučajem zločina iz mržnje ili diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika pred sudovima u BiH, kao i preporukama Institucije Ombudsmena;
- Ponudili jedini konstantni program peer-to-peer (vršnjacke) i psihološke podrške LGBTI osobama u BiH;
- Osnažili LGBTI zajednicu i ponudili siguran prostor (npr. kulturni događaji, mjesečni društveni event, jačanje zajednice u Tuzli, Mostaru, Sarajevu, Zenici i Banjaluci);
- Podržali i vodili razvoj ženskog pokreta, jačanjem Ženske mreže BiH;

- Pokrenuli jedini neformalni akademski feministički obrazovni program – Feministička škola Žarana Papić, kojom smo kreirali značajnu bazu podržavatelja_ica, aktivista_ica i zagovarača_ica za feministička i LGBTI pitanja;
- Podržali razvoj LGBTIQ aktivističkih grupa i udruženja u Tuzli, Banjaluci i Mostaru, kao i njihovih uličnih akcija. Podržali osnivanje i rad Banjalučkog udruženja queer aktivista (BUKA), Udruženja Liberta Mo i Tuzlanskog otvorenog centra.

Izgradnja organizacijskih kapaciteta i umrežavanje

U periodu od 2014-2017, članovi_ice Sarajevskog otvorenog centra su organizirali interne i/ili prisustvovali različitim aktivnostima jačanja kapaciteta koji se odnose na razvoj programa (prava transrodnih osoba, istospolno partnerstvo, prava interspolnih osoba, posebne teme vezane za prava žena – rodno odgovorno budžetiranje, rodna analiza i mainstreaming, Zakon o ravnopravnosti spolova BiH i njegova implementacija), jačanje vještina u oblastima besplatne pravne pomoći, vršnjačkog (peer-to-peer) savjetovanja, dokumentiranja kršenja ljudskih prava, zagovaranja i lobiranja, vođenja kampanja i prenošenja poruka, kao i u oblastima organizacijskog (sigurnost organizacije, uloga upravnog odbora i sl.) i finansijskog upravljanja.

Ovaj proces izgradnje organizacijskih kapaciteta i ustanovljenja različitih organizacijskih procedura vezanih za administraciju i finansijski menadžment je vodio dostizanju visokog nivoa razvoja organizacije, koja je postigla rezultat 3,87 (od maksimuma 4) na Procjeni organizacijskih kapaciteta koja je provedena početkom 2017. godine.

Sarajevski otvoreni centar je član više mreža organizacija civilnog društva u BiH, kao i na regionalnom i evropskom nivou, i koristi ovo za unapređenje rada na ostvarivanju misije. Koordiniramo rad Inicijative za monitoring evropskih integracija BiH, istaknute mreže organizacija civilnog društva.

Stanje ljudskih prava LGBTI osoba i žena ili Naš radni pejzaž – kontekst i trendovi

Bosna i Hercegovina (BiH) je od donošenja propisa o zabrani diskriminacije 2009. godine uradila veoma loš posao kada se radi o zaštiti i osiguravanju prava i sloboda LGBTI osoba (lezbejki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interspolnih osoba). Iako je provedba i dalje upitna, pravni okvir za zaštitu prava LGBTI osoba donekle je unaprijeđen izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije 2016. godine i donošenjem propisa o zločinu iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Do kraja 2015. godine, nijedan nivo vlasti u BiH nije donio, niti proveo nikakve mjere kojima bi se osigurala ravnopravnost LGBTI osoba. Od tada, vlade oba entiteta su usvojile godišnje operativne planove za provođenje Gender akcionog plana u 2016. godini, a Vijeće ministara BiH je usvojilo jednogodišnji Akcioni plan za borbu protiv diskriminacije u aprilu 2016. Sve tri uključene mjere, koje su djelimično provedene tokom 2016. i 2017. godine, osmišljene su tako da unapređuju prava LGBTI osoba. Uglavnom su se fokusirale na osnovne obuke državnih službenika zaposlenih u institucionalnim gender mehanizmima i relevantnim ministarstvima o ljudskim pravima LGBTI osoba, te unapređenju zakonskih propisa koji se bave najistaknutijim i hitnim pitanjima nasilja i diskriminacije LGBTI osoba. Nijedan zakon koji je obuhvaćen ovim politikama nikada nije izmijenjen.¹

Međutim, govor mržnje, diskriminacija i nasilje nad LGBTI zajednicom i dalje su raširena pojava u društvu BiH, a država ne nudi usluge koje su potrebne ili prilagođene potrebama LGBTI zajednice. Procjena potreba i problema LGBTI zajednice koja je provedena 2017. godine pokazala je da je dominantno heteronormativan i patrijarhalan društveni kontekst, preplavljen eksplicitnom homofobijom, netolerancijom i nasiljem nad LGBTI osobama, uz neadekvatne institucionalne mehanizme zaštite LGBTI prava i sloboda, znatno otežao i ograničio život LGBTI zajednice u poređenju sa ostatkom populacije. LGBTI osobe su često onemogućene da žive normalan život ili da ispunjavaju osnovne lične, socijalne ili kulturne potrebe (npr. da otvoreno govore o svojim vezama, slobodno izražavaju rodni identitet itd.). Rezultati ove studije pokazuju da strah od nasilja, diskriminacije i/ili isključenja često dovodi do ekstremnih oblika samoizolacije, izbjegavanja određenih kulturnih i socijalnih aktivnosti, oklijevanja u izražavanju stavova itd. Životi i potrebe LGBTI osoba često se ne mogu uporediti sa svakodnevnim životom osoba čija se seksualna orijentacija, rod i/ili spolni identitet fino uklapaju u dominantnu i kulturnu matricu bh. društva.

Stoga, pored rješavanja pitanja i dalje raširenog nasilja i diskriminacije, neophodno je intenzivirati razvoj i provođenje konkretnih programa za inkluziju LGBTI osoba i usvojiti potrebno zakonodavstvo kako bi se osigurao ravnopravan i dostojanstven život LGBTI građana i građanki i njihovih porodica u BiH kada se radi o pristupu obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, pružanju usluga, prvenstveno kroz jačanje zajednice i povećanje njene vidljivosti, kao i rad na pravima transrodnih i interspolnih osoba, istospolnih partnera_ica, zajedno sa pristicama i saveznicima.²

Iako žene čine preko 50% stanovništva prema popisu iz 2013. godine, one se i dalje smatraju marginaliziranom društvenom grupom u BiH. Žene se i dalje suočavaju sa nasiljem i diskriminacijom po osnovu roda, a mizoginija je široko prihvaćena i često korištena u javnom diskursu. One su i dalje nedovoljno zastupljene u političkom i javnom

¹ Lokalne grupe koje rade na ljudskim pravima LGBTI osoba ostvaruju kontakte i vrše uticaj na relevantne lokalne aktere.

² Za više informacija, pogledajte našu Analizu rezultata istraživanja problema i potreba LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini u 2017. godini – Brojevi koji ravnopravnost znače 2.

http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2017/10/ENG-Brojevi-ravnopravnost_04.10.2017.-WEB-II.pdf

životu, a postojeći zakonodavni okvir i okvir politika povećava postojeći rodni jaz u svim sferama javnog života, kao i jaz između privatnog i profesionalnog života žena u BiH. Bosna i Hercegovina je bila prva država Zapadnog Balkana koja je usvojila sveobuhvatan Zakon o ravnopravnosti spolova 2003. godine, kojim se zabranjuju spolna diskriminacija (u obrazovanju, zapošljavanju, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu i kulturi, javnom životu) i nasilje, nasilje u porodici, i propisuju afirmativne mjere za postizanje rodne ravnopravnosti. Međutim, kao i mnogi drugi zakoni, i ovaj Zakon se ne provodi, a naročito propisi koji se odnose na kvotu od 40% za slabije zastupljen spol u svim institucijama i tijelima na svakom nivou unutar države. Pošto nisu propisane nikakve sankcije u slučaju neispunjavanja navedene kvote, vlade u BiH su često sastavljene isključivo od muškaraca. Žene su maksimalno bile zastupljene do 25% u entitetskim vladama. Iako postoji obavezna kvota od 40% na izbornim listama, zbog preferencijalnih glasova, žene su obično zastupljene samo do 20% u parlamentarnim tijelima u BiH. Kvota žena u administrativnim tijelima, agencijama i institucijama i javnim preduzećima također je propisana ovim Zakonom, ali se ona ne smatra obaveznom i rijetko se poštuje u praksi (npr. kod imenovanja savjetodavnih tijela u javnim preduzećima, državnim agencijama itd).

Nasilje nad ženama i djevojčicama i dalje je raširen problem. Krivični zakoni BiH, entiteta i Brčko distrikta, te zakoni o nasilju u porodici, moraju se uskladiti sa Istanbulskom konvencijom kako bi se omogućila adekvatna borba i procesuiranje ove vrste nasilja. Iako su entitetskim zakonima o radu regulirana pitanja roditeljskog odsustva, majke su te koje ostaju kod kuće i brinu se o djeci. Potrebno je bolje reguliranje, kao i rodno osjetljivije i afirmativnije javne politike, da bi se osnažila ravnopravnost muškaraca i žena u BiH u spomenutim oblastima.

To se može postići uvođenjem sistema institucionalnih gender mehanizama na kantonalnom i lokalnom nivou i njihovim povezivanjem sa Agencijom za ravnopravnost spolova BiH i entitetskim gender centrima, čime će se osigurati adekvatnija provedba Gender akcionog plana BiH i sveobuhvatniji rad tijela za ravnopravnost spolova na rodno osjetljivom zakonodavstvu i politikama na svim nivoima.

Analiza interesnih grupa

Najvažnije interesne grupe koje su identificirane u Strateškom planu 2018-2020 Sarajevskog otvorenog centra su:

LGBTI osobe u BiH - i dalje nevoljko otvoreno pristupaju uslugama SOC-a (peer-to-peer (vršnjačka) ili psihološka podrška, pravno savjetovanje, informativna i osnažujuća društvena okupljanja). U narednom periodu, SOC će nastojati da osnaži LGBTI osobe da se više uključe u akciono planiranje, prijavljuju kršenja ljudskih prava i učestvuju u javnim dešavanjima.

Članovi_ice porodice LGBTI osoba u BiH - rijetko podržavaju svoje LGBTI članove_ice, bilo privatno ili javno. SOC nastoji osnažiti te članove_ice porodice, međusobno ih povezati i inspirirati da javno podrže i zalažu se za ljudska prava LGBTI osoba.

Ciljani nositelji_ce dužnosti

- **Institucionalni gender mehanizmi i relevantna ministarstva** - ciljani nositelji_ce dužnosti nerado javno osuđuju kršenja ljudskih prava LGBTI osoba i žena, i to rade samo pod pritiskom OCD-a. Također ne uviđaju značaj uključivanja prava LGBTI osoba i žena u sve politike koje se bave ljudskim pravima i u razvoj kantonalnih gender institucionalnih mehanizama. SOC će nastojati da osnaži

ciljane nositelje_ice dužnosti da reagiraju po službenoj dužnosti na kršenja ljudskih prava LGBTI osoba i žena, predlažu mehanizme za njihovu zaštitu i neovisno saraduju sa OCD-ima. SOC će također nastojati da utiče na ciljane nositelje_ice dužnosti da predlože strukturalne promjene na kantonalnom nivou u cilju uspostavljanja kontakt tačaka za pitanja rodne ravnopravnosti i rade na osiguravanju zakona i politika osjetljivih na rodna i pitanja manjina na svim nivoima, u saradnji sa OCD-ima.

- **Parlamentarci_ke** – parlamentarci_ke se rijetko uključuju u diskusiju o ljudskim pravima LGBTI osoba i žena, i to rade isključivo na inicijativu organizacija civilnog društva. Oni/e i dalje vjeruju da su ljudska prava žena i rodna ravnopravnost specifična pitanja ljudskih prava, te se njima bave isključivo u rodnim politikama. SOC će nastojati potaknuti angažiranost parlamentaraca_ki u saradnji sa OCD-ima, kako bi prava LGBTI osoba i žena bila uključena u sve zakone i politike, i kako bi inicirali potrebne izmjene i dopune radi premoštavanja jazova i usklađivanja zakonodavnog i okvira politika u BiH sa njenim međunarodnim obavezama i najvišim standardima ljudskih prava.
- **Političke stranke** - članovi_ce SDA i HDZ-a javno daju ili odobravaju homofobne izjave. Iako pojedine osobe iz Naše stranke, SDP-a, DF-a i SBB-a pružaju podršku i spremne su na saradnju, ove stranke i dalje ne uključuju otvoreno i javno ljudska prava LGBTI osoba u svoje programe, strategije i dokumente. SOC će uticati na SDA i HDZ kako bi ove stranke iznijele svoje stavove o ljudskim pravima i zabranili diskriminacije LGBTI osoba u svojim dokumentima. Kroz iste aktivnosti, SOC će uticati na Našu stranku, SDP, DF i SBB, kako bi u svoje programe uključile najistaknutija pitanja od interesa koja se tiču ljudskih prava LGBTI osoba, i inicirale izmjene zakona i politika u cilju unapređenja privatnog i porodičnog života, samoodređenja, tjelesnog integriteta i zaštite od nasilja i diskriminacije LGBTI osoba u BiH.

Službenici_e za provođenje zakona – Usprkos učešću u obukama OCD-a, policijski službenici_e i dalje nisu svjesni_e potrebe da se posebno senzibiliziraju za rad sa LGBTI žrtvama zločina iz mržnje, te za pitanja slobode okupljanja LGBTI osoba. SOC će nastojati da stvori potrebne uslove kako bi policajci_ke mogli_e profesionalno postupati sa LGBTI žrtvama, informirati ih o svim fazama procesa i održavati odnos povjerenja, tretirajući žrtve na prijateljski način i poštujući njihov identitet i preferiranu terminologiju.

Pravosuđe – Usprkos učešću u obukama OCD-a, pripadnici_e pravosuđa i dalje nisu svjesni_e potrebe da se posebno senzibiliziraju za rad sa LGBTI žrtvama diskriminacije i zločina iz mržnje. SOC će nastojati da stvori potrebne uslove kako bi pripadnici_e pravosuđa mogli_e profesionalno postupati sa LGBTI žrtvama, informirati ih o svim fazama procesa i održavati odnos povjerenja, tretirajući žrtve na prijateljski način i poštujući njihov identitet i preferiranu terminologiju.

Države strukture ljudskih prava – Instituciji Ombudsmana za ljudska prava i dalje nedostaje volja da se proaktivno angažira na zaštiti i promicanju LGBTI ljudskih prava. SOC će pokušati da osnaži Instituciju kako bi po službenoj dužnosti reagovala na kršenja ljudskih prava LGBTI osoba, te doprinijela javnoj debati i podigla svijest o problemima LGBTI građana i građanki BiH.

Lokalne grupe koje rade na ljudskim pravima LGBTI osoba – nedostaje im znanje i ekspertiza u oblasti ljudskih prava LGBTI osoba da bi mogle doprinijeti lokalnoj zajednici ili se angažirati sa lokalnim interesnim grupama. SOC će nastojati da poveća njihov nivo znanja i osnaži ih kako bi mogle mobilizirati i okupiti lokalne LGBTI zajednice, te se

uključiti u diskusiju u okviru zagovaračkih aktivnosti sa lokalnim interesnim grupama i nositeljima_cama dužnosti.

Zagovarači_ce – istaknute ličnosti iz javnog života/kreatori javnog mnijenja pružaju podršku ali im nedostaje odgovarajuće znanje da bi mogli adekvatno zagovarati ljudska prava LGBTI osoba. SOC će pokušati da ih opremi adekvatnim informacijama i potrebnim znanjem kako bi mogli prisustvovati javnim događanjima i protestima, lično se angažirati i koristiti medijske kanale za izražavanje podrške ljudskim pravima LGBTI osoba u BiH.

Mediji – zahvaljujući SOC-ovom radu, mediji su i dalje neutralni u izvještavanju o LGBTI temama. SOC će pokušati poboljšati uredničke članke u medijima i pobrinuti se da mediji nastave izvještavati o problemima od interesa i značaja za LGBTI zajednicu u BiH.

Ključni strateški ciljevi i očekivani rezultati

U predstojećem trogodišnjem periodu, Sarajevski otvoreni centar će nastaviti svoje LGBTI i programe ženskih prava kroz feminističku perspektivu i perspektivu procesa evropskih integracija BiH. Nadograđivat ćemo ostvarene rezultate i uspjehe i težiti daljem napretku. U okviru našeg **LGBTI Programa**, nastojimo ostvariti **veću ravnopravnost pred zakonom, društvenu inkluziju i prihvaćanje LGBTI osoba u BiH**. Da bismo to postigli, nastaviti ćemo tražiti bolju zaštitu od nasilja i diskriminacije; ravnopravnost i inkluziju kada se radi o samoodređenju, tjelesnom integritetu (trans i interspolna pitanja) i privatnom i porodičnom životu (istospolne zajednice), kroz zagovaranje, monitoring, analizu politika, uključivanje, podizanje svijesti, osnaživanje zajednice i gradnju saveza, te edukaciju o ljudskim pravima.

U okviru našeg **Programa ženskih prava**, nastojimo **unaprijediti ljudska prava žena u bh. društvu kroz primjenu feminističkih principa i rodnu ravnopravnost**. Pažnju ćemo usmjeriti na unapređenje učešća žena u političkom životu, uz poseban fokus na ženama u vladama i upravnoj branši, doprinoseći tako jačanju gender institucionalnih mehanizama, uključivanju rodne ravnopravnosti u politike i zakone na svim nivoima vlasti i njihovom adekvatnom i kontinuiranom provođenju. Samo osnažene žene i muškarci educirani o feminizmu i rodnoj ravnopravnosti mogu inicirati ove promjene, zbog čega ćemo nastaviti provoditi naše programe edukacije o feminizmu i rodnoj ravnopravnosti.

Uz ove aktivnosti, Sarajevski otvoreni centar će raditi u nekoliko drugih oblasti koje se tiču ljudskih prava svih građana BiH, a ne samo LGBTI osoba i žena, kao što su sloboda okupljanja, jačanje uloge domaćih institucija ljudskih prava, borba protiv diskriminacije itd.

LGBTI PROGRAM

ISHOD 1: LGBTI OSOBE SU OSNAŽENE DA TRAŽE SVOJA LJUDSKA PRAVA

Da bismo ostvarili ovaj ishod, društveno ćemo osnažiti LGBTI osobe u BiH (Pod-ishod 1.1). Društveno osnaživanje (tumači se kao proces razvijanja osjećaja autonomije i samouvjerenosti, i individualno i kolektivno djelovanje u cilju promjene društvenih odnosa, institucija i diskursa) LGBTI osoba ostvarit će se kroz:

- **unaprijeđen pristup sigurnom prostoru, međusobna (peer) podrška i profesionalna psihosocijalna podrška i informativni sadržaj relevantan za LGBTI** (Premoštavanje ishoda 1.1.1) kroz radionice, obuke, okupljanja zajednice, peer-to-peer savjetovanje i/ili terapiju, te kreiranje *online* sadržaja relevantnog za LGBTI

- **ohrabrivanje LGBTI osoba da se uključe u aktivizam za svoja prava** (Premošćavanje ishoda 1.1.2) putem javnih događaja, protesta, uličnih akcija, radionica, obuka, *online* akcija itd.
- **povećavanje nivoa razumijevanja i podrške LGBTI osobama od strane članova_ica njihovih porodica** (Premošćavanje ishoda 1.1.3) kroz radionice, info-sesije i obuke.

Ishod 1 također će se ostvariti zakonskim osnaživanjem LGBTI osoba (Pod-ishod 1.2) kroz:

- **povećanje pristupa informacijama o njihovim ljudskim pravima tj. orijentiranost na zakone** (Premošćavanje ishoda 1.2.1) putem pravnog savjetovanja SOC-a, direktno, telefonom ili e-mailom
- **povećanje pristupa pravnom zastupanju** (Premošćavanje ishoda 1.2.2) kroz pravno sajetovanje Sarajevskog otvorenog centra i strateško parničenje

ISHOD 2: DRŽAVA I NJENE ADMINISTRATIVNE JEDINICE UNAPREĐUJU PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR I OKVIR POLITIKA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA LGBTI OSOBA.

Ovaj ishod ćemo ostvariti kroz **unapređenje legislative i politike u pitanjima privatnog i porodičnog života, samoodređenja, tjelesnog integriteta, zaštite od nasilja i diskriminacije** (Pod-ishod 2.1) i **unapređenje provedbe standarda državnih institucija kada se radi o ljudskim pravima LGBTI osoba** (Pod-ishod 2.2). Pod-ishod 2.1 će se ostvariti kroz:

- vršenje uticaja na **ciljane nositelje_ice dužnosti (tj. parlamentarce_ke na svim nivoima) kako bi inicirali neophodno unapređenje pravnog okvira** (Premošćavanje ishoda 2.1.1) kroz praćenje i izvješćavanje o ljudskim pravima, izradu prijedloga zakona, obraćanje donosiocima odluka različitim kanalima, javne izjave/konferencije, društvene medije i javne kampanje, učešće u radnim grupama, izvješćaje u sjeni prema relevantnim institucijama itd.
- vršenje uticaja na **ciljane nositelje_ice dužnosti (tj. IGM i relevantna ministarstva) kako bi inicirali uključivanje ljudskih prava LGBTI osoba u politike i legislativu** (Premošćavanje ishoda 2.1.2) kroz praćenje i izvješćavanje o ljudskim pravima, analizu politika, izradu prijedloga zakona/politika, obraćanje donosiocima odluka različitim kanalima, javne izjave/konferencije, društvene medije i javne kampanje, učešće u radnim grupama, izvješćaje u sjeni prema relevantnim institucijama itd.
- **povećavanje našeg uticaja na političke stranke kako bi one utvrdile svoje stavove o ljudskim pravima LGBTI osoba u BiH** (Premošćavanje ishoda 2.1.3) kroz obraćanje političkim liderima putem različitih kanala, predlaganje konkretnih izmjena planova i programa njihovih političkih stranaka, društvene medije i javne kampanje, konsultacije itd.

Pod-ishod 2.2 (unapređenje provedbe standarda ljudskih prava LGBTI osoba u državnim institucijama) će se ostvariti kroz:

- **jaćanje uloge i koordiniranje ciljanih nositelja_ica dužnosti (tj. IGM i relevantna ministarstva) koji su nadležni za zašćitu ljudskih prava LGBTI osoba** (Premošćavanje ishoda 2.2.1) putem edukacije o ljudskim pravima, praćenja stanja ljudskih prava i izvješćavanja (u sjeni) prema relevantnim institucijama, konkretnih prijedloga za povećanje efikasnosti kroz različite politike, saradnju itd.
- **jaćanje vješćina i koordiniranje policije i pravosuđa u vezi sa pravom LGBTI osoba na život i sigurno okruženje** (Premošćavanje ishoda 2.2.2) putem edukacije

o ljudskim pravima, praćenja stanja ljudskih prava i izvještavanja (u sjeni) prema relevantnim institucijama, konkretnih prijedloga za povećanje efikasnosti kroz različite politike, saradnju, strateško parničenje itd.

- **povećanje efikasnosti postojećih pravosudnih i domaćih institucija ljudskih prava u zaštiti LGBTI osoba od diskriminacije** (Premoštavanje ishoda 2.2.3) putem edukacije o ljudskim pravima, praćenja stanja ljudskih prava i izvještavanja (u sjeni) prema relevantnim institucijama, konkretnih prijedloga za povećanje efikasnosti kroz različite politike, saradnju, strateško parničenje i podnošenje žalbi itd.

ISHOD 3: UNAPREĐENJE SPOSOBNOSTI ORGANIZACIJE DA UTIČE I OSTVARUJE INTERAKCIJU SA RELEVANTNIM INTERESNIM GRUPAMA RADI OSTVARIVANJA STRATEŠKIH CILJEVA³

Ovaj ishod ćemo ostvariti **pružanjem informacija za javnu debatu o pitanjima privatnog i porodičnog života, samoodređenja, tjelesnog integriteta i zaštite od nasilja i diskriminacije LGBTI osoba zajedno s našim partnerima (relevantne javne ličnosti i saveznici)** (Pod-ishod 3.1) i **povećanjem naše učinkovitosti radi postizanja strateških rezultata** (Pod-ishod 3.2).

Pod-ishod 3.1 će se ostvariti kroz:

- **informiranje zagovarača_ica koji doprinose javnoj debati o pitanjima ljudskih prava LGBTI osoba** (Premoštavanje ishoda 3.1.1) putem sastanaka, info sesija, konferencija i različitih javnih događaja i konsultacija, protesta, javnih izjava, članaka, objava na društvenim medijima i video snimaka na temu ljudskih prava LGBTI osoba itd.
- **podržavanje lokalnih grupa koje rade na ljudskim pravima LGBTI osoba u ostvarivanju kontakata i vršenju uticaja na relevantne lokalne aktere** (Premoštavanje ishoda 3.1.2) putem obuka/sastanaka/info sesija o aktivizmu za ljudska prava LGBTI osoba, proizvodnju edukativnih sadržaja itd.
- **osiguravanje da ciljani mediji nastave prenositi tačne i relevantne informacije o LGBTI pravima i identitetima** (Premoštavanje ishoda 3.1.3) putem monitoring izvještaja, sastanaka sa kontaktima u medijima, dostavljanje sadržaja za medije, slanje tekstova, članaka itd.

Pod-ishod 3.2 će se ostvariti kroz:

- **jačanje institucionalnih kapaciteta i sistema** (Premoštavanje ishoda 3.2.1) kroz obuke i edukaciju organizacijskog osoblja o ljudskim resursima, rješavanju sukoba, upravljanju vremenom, monitoringu i evaluaciji, liderstvu, prikupljanju sredstava, komercijalizaciji usluga, grupnom finansiranju (*crowdfunding*) i lokalnim institucijama kao izvorima sredstava, te finansijskom upravljanju velikim projektima.
- **unapređenje organizacijskih sistema i procedura** (Premoštavanje ishoda 3.2.2) kroz izradu različitih procedura i sistema: procedure za odobravanje pod-grantova; procedure i standardi za rad sa LGBTI zajednicom; pravila, procedure i standardi za rad sa urednicima_ama portala lgbti.ba; pravila, procedure i standardi rada na pravnom savjetovanju LGBTI osoba; liste vanjskih saradnika/eksperata_ica; baze podataka o kontaktima; pravila o procedura za zaštitu podataka; sistem nadzora za koordinatore_icu zajednice/i/ili druge članove_ice tima; unaprijeđena baza podataka o članovima_cama i aktivistima_cama LGBTI zajednice; kombinirani kalendari

³ Iako ovaj ishod potpada pod shemu LGBTI programa, on će obuhvatiti sve naše programe. Ovaj ishod utiče na čitavu organizaciju, ali je radi pojednostavljivanja uvršten među ciljeve i ishode koji se odnose na LGBTI program.

odgovornosti i dužnosti; opisi posla koji se poklapaju sa novim ciljevima Strategije; strategija za internu i vanjsku komunikaciju; politika za borbu protiv korupcije; Kodeks ponašanja; proces za analizu rizika

- **unapređenje profesionalnog znanja i vještina organizacijskog osoblja** (Premoštavanje ishoda 3.2.3) putem obuka i edukacije o zagovaranju, praćenju rada vlada (*watch-dog*), analizi politika i izgradnji i mobiliziranju zajednice/saveznika.

PROGRAM ŽENSKIH PRAVA

ISHOD 1: DRŽAVA I NJENE ADMINISTRATIVNE JEDINICE UNAPREĐUJU PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR I OKVIR POLITIKA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST I LJUDSKA PRAVA ŽENA

Da bi se ovo unapređenje postiglo, **radit ćemo na unapređenju implementacije Zakona o ravnopravnosti spolova iz perspektive političkog učešća žena** (Pod-ishod 1.1)

i **jačanju institucionalnog okvira za rodnu ravnopravnost kroz saradnju sa gender institucionalnim mehanizmima** (Pod-ishod 1.2).

Pod-ishod 1.1 će se ostvariti kroz:

- **vršenje uticaja na ciljane nositelje_ice dužnosti (tj. parlamentarce_ke, IGM i relevantne zvaničnike_ice iz ministarstava) da unaprijede zakonodavstvo u cilju povećanja političkog učešća žena u izvršnoj i administrativnoj branši na svim nivoima vlade** (Premoštavanje ishoda 1.1.1), kroz veći uticaj i saradnju sa institucionalnim gender mehanizmima, komisijama za ravnopravnost spolova zakonodavnih tijela, relevantnim parlamentarcima_kama i ministarstvima
- **vršenje uticaja na ciljane nositelje_ice dužnosti (tj. parlamentarce_ke, IGM i relevantne zvaničnike_ice iz ministarstava) da unaprijede izbornu zakonodavstvo iz perspektive političkog učešća žena** (Premoštavanje ishoda 1.1.2), kroz veći uticaj i saradnju sa institucionalnim gender mehanizmima, komisijama za ravnopravnost spolova zakonodavnih tijela, relevantnim parlamentarcima_kama i ministarstvima

Pod-ishod 1.2 će se ostvariti kroz:

- **povećanje uticaja na ciljane nositelje_ice dužnosti (tj. IGM i relevantna ministarstva) kako bi se osiguralo uključivanje rodne ravnopravnosti u politike i zakonodavstvo** (Premoštavanje ishoda 1.2.1) kroz veći uticaj i saradnju sa institucionalnim gender mehanizmima i relevantnim ministarstvima
- **vršenje uticaja na ciljane nositelje_ice dužnosti (tj. IGM, relevantna ministarstva i vlade) kako bi se doprinijelo uspostavi sveobuhvatne mreže izvršnih i zakonodavnih gender institucionalnih mehanizama** (Premoštavanje ishoda 1.2.2) kroz veći uticaj i saradnju sa institucionalnim gender mehanizmima i relevantnim ministarstvima

ISHOD 2: FEMINIZAM I RODNA RAVNOPRAVNOST PROŽIMAJU JAVNI I POLITIČKI DISKURS I DEBATU (MAINSTREAMING)

Ovaj ishod će se ostvariti **jačanjem feminističke zagovaračke baze (javne ličnosti, saveznici, svršenici_e feminističkih i programa rodne ravnopravnosti)** (Pod-ishod 2.1) i **vršenjem uticaja na političke predstavnike_ce (parlamentarci_ke, izabrani**

zvaničnici_e, istaknuti članovi_ce političkih stranaka) da aktivno zagovaraju rodnu ravnopravnost i ljudska prava žena (Pod-ishod 2.2)

Pod-ishod 2.1 će se ostvariti kroz:

- **povećanje broja osoba koje se bave zagovaranjem u oblastima feminizma, rodne ravnopravnosti i ljudskih prava žena i LGBTI osoba** (Premoštavanje ishoda 1.2.2) kroz module Feminističke škole Žarana Papić (3 ili 4) i popratne inicijative

Pod-ishod 2.2 će se ostvariti kroz:

- **povećavanje nivoa znanja ciljanih političkih predstavnika_ca u oblasti rodne ravnopravnosti i ljudskih prava žena i marginaliziranih grupa** (Premoštavanje ishoda 1.2.2) kroz module akademije za rodnu ravnopravnost (3 ili 4) i popratne aktivnosti: sastanke, okrugle stolove, konferencije, konsultacije itd.

SOC danas

SOC trenutno (decembar 2017) ima ukupno 12 visoko kvalificiranih stalnih uposlenika_ca i 3 volontera_ki. Organizacija ima Skupštinu i Upravni odbor koji ima 5 članova_ica. Upravni odbor nadgleda izvršnu direktoricu koja je zadužena za cjelokupno osoblje, razvoj programa, interni i vanjski rad organizacije. Zbog organizacijskih promjena 2016. godine, sada su tu 3 rukovoditeljice (za programe, zagovaranje i finansije/administraciju). Rukovoditeljica programa vodi sve programe i nadgleda rad 6 programskih koordinatira_ica koji_e provode projekte i programske aktivnosti. Rukovoditeljica za zagovaranje je odgovorna za sve aktivnosti zagovaranja, lobiranja i pravne aktivnosti. Rukovoditeljica za finansije i administraciju je odgovorna za vođenje finansija, računovodstva i administracije i nadgleda rad jedne koordinatorice za finansije i administraciju koja izvršava administrativne i finansijske zadatke.

SOC je izrastao u respektabilnu organizaciju civilnog društva u BiH i pozicionirao se kao vodeća organizacija u BiH kada se radi o ljudskim pravima LGBTI osoba, feminističkoj edukaciji i političkom učešću žena. SOC se pokazao kao važan akter koji pokreće zagovaračke aktivnosti i javne akcije, prepoznaje probleme i nudi rješenja, osmišljava nove metode saradnje između OCD-a i vlade, koordinira druge OCD i podržava ih u njihovom djelovanju.

SOC gleda na domaće civilno društvo, donositelje odluka i vladine organizacije kao na partnere, a ne konkurente, i inicira i koordinira šire mreže OCD-a na ostvarivanju zajedničkih ciljeva.

Dodatna vrijednost SOC-a je definitivno njegov mladi tim različitih kvalifikacija i ekspertize, kao i izgrađeni odnosi sa drugim OCD-ima, donositeljima odluka, ekspertima i partnerima iz BiH i regiona koji su voljni učestvovati u našim akcijama. Takva organizacijska struktura omogućava SOC-u da adekvatno detektira pitanja koja su važna za ljudska prava LGBTI osoba i žena, kao i ljudska prava općenito, i da konkretno i brzo reagira kvalitetnim prijedlozima/akcijama kroz odgovarajuće kanale, u cilju vršenja uticaja na društvene, zakonodavne, institucionalne izmjene, kao i izmjene politika. SOC se također obraća svojim protivnicima i konkurentima putem različitih edukativnih programa i programa za podizanje svijesti, te iznosi argumente pretvarajući ih u saveznike ili neutralizirajući negativne aspekte njihovog djelovanja. Također gradi odnose sa relevantnim akterima i pristalicama koje zagovaraju SOC-ove ciljeve i vrijednosti.

Percepciju o SOC-u je sažela bivša Prva sekretarka Švedske ambasade Pia Hallonsten koja je bila zadužena za razvojnu saradnju o okviru SIDA-e (juni 2017): "Teorija promjene – jasna matrica rezultata sa dobrim indikatorima – monitoring – snažan i angažiran

menadžment – stabilne interne procedure – transparentnost – osiguravanje održivih rezultata – baziranje novog strateškog plana na rezultatima i naučenim lekcijama. To je školski primjer kako dobro osmišljen strateški plan, sa sjajnim okvirom rezultata – pruža savršene uslove za dobijanje osnovne podrške.“

Prioriteti u razvoju organizacije u periodu 2018-2020

Značaj organizacijskog razvoja je evidentan kroz opći ishod (Ishod 3) koji se odnosi na unapređenje sposobnosti organizacije da utiče i ostvaruje interakciju sa relevantnim interesnim grupama radi ostvarivanja strateških ciljeva. Planiramo ostvariti ovaj ishod kroz unaprijeđene institucionalne kapacitete i sisteme SOC-a, napredne organizacijske sisteme i procedure, te unaprijeđene stručne kvalifikacije i sposobnosti osoblja (za više informacija, pogledati ishod 3). Iako je Ishod 3 naveden samo u okviru trećeg rezultata LGBTI programa, planiramo povećati efektivnost u svim segmentima našeg rada, uključujući Program ženskih prava. Da bismo ostvarili strateške ciljeve, planiramo zadržati postojeću organizacijsku strukturu (pogledati Aneks IV). Naš organizacijski razvoj će se mjeriti putem već korištene metodologije, primjenom alata za Procjenu organizacijskih kapaciteta koji su korišteni početkom 2017. godine. PO potrebi se mogu koristiti i dodatni alati.

Planiranje, monitoring i evaluacija

SOC osigurava provođenje svog Strateškog plana kroz izradu Godišnjeg plana rada kako bi obuhvatio sve zacrtane ciljeve; uključio jedinstvene aktivnosti za svaki cilj/ishod i podijelio zadatke i obaveze na pojedine članove_ice tima. Napredak ili sam rad se prati kroz Okvir za procjenu rezultata (RAF), kojim je obuhvaćen period Strateškog plana. Koordinatorice i rukovodno osoblje su odgovorni za provođenje RAF-a, a njihov rad nadgleda izvršna direktorica. Napredak se mjeri dva puta godišnje, kako bi se osiguralo ostvarivanje zacrtanih ciljeva. Rezultati SOC-ovog rada u periodu 2018-2020 i dalje će se mjeriti smart indikatorima, ali i kroz skup dodatnih obilježja napretka kojima SOC želi obuhvatiti suptilnije promjene u ponašanju ciljanih grupa, odnosima, aktivnostima i vrijednostima (ili u slučaju kada institucije promijene svoju orijentaciju ili politiku). Izradit će se obrasci za monitoring i evaluaciju na osnovu smart indikatora i mjerenja obilježja ostvarenog napretka.

U slučaju da se neki indikatori/obilježja napretka trebaju unaprijediti ili prilagoditi, to će se raditi svke godine, kao i u prethodnom periodu. Navode se razlozi i argumenti zbog kojih se određene promjene smatraju smislenim i potrebnim. Inicijalni ciljevi se upoređuju sa finalnim ishodima, uzimajući u obzir sve potrebne izmjene. Također se dozvoljava određeni nivo fleksibilnosti, imajući u vidu da se ciljevi mogu razlikovati u zavisnosti od okolnosti (rizika). Time će se omogućiti Sarajevskom otvorenom centru da evidentira *nepplanirane* efekte i ishode našeg rada.

Također, SOC će nastaviti da objavljuje godišnje izvještaje na osnovu ciljeva ostvarenih kroz RAF mjerenje i obilježja napretka, a godišnja i opća eksterna evaluacija se radi po završetku dvogodišnjeg programa. Vanjski konsultant će raditi sa osobljem, Upravnim odborom i drugim relevantnim akterima (LGBTI zajednica, ciljani nositelji_ice dužnosti, donatori, donosioci odluka, druge OCD itd.) na procjeni napretka u provođenju Strateškog plana 2020. godine (za period 2018-2020).

Finansijski plan za period 2018-2020

Sarajevski otvoreni centar trenutno prima i očekuje najveći dio prihoda od nekoliko međunarodnih donatora i fondacija, a tu je i simbolična (skoro beznačajna) podrška domaćih institucija. Finansijska podrška je dvojaka i SOC-u se dodjeljuje na osnovu projekata i za pokrivanje osnovnih troškova (od SIDA-e se očekuje za strateški period, a od Fonda otvoreno društvo do kraja januara 2019). SOC trenutno proširuje broj i raznovrsnost međunarodnih donatora i aplicira za sredstva kod potencijalnih novih donatora. Međutim, kako je planirano u okviru Ishoda 3, SOC će ulagati u istraživanje, mapiranje i učenje o komercijalizaciji svojih usluga, grupnom finansiranju (*crowdfunding*) i ostvarivanju kontakata sa lokalnim institucijama kako bi one postale značajni izvori sredstava za programske i druge troškove. Očekivani troškovi u ovom trogodišnjem periodu su:

- **plate za osoblje** (izvršna direktorica, 3 rukovoditeljice i koordinatori_ce za programe, administraciju i finansije);
- **kancelarijski troškovi** (zakup, komunalije, sigurnost, kancelarijski materijal, troškovi telefona i interneta, oprema i održavanje, namještaj, vozilo, čišćenje i troškovi reprezentacije, komunikacija, novinski isjecci (press clipping) i ostali troškovi)
- **programski troškovi** (pokrivanje troškova programa za LGBTI prava, Programa ženskih prava i drugih aktivnosti, bilo kroz finansiranje osnovnih troškova ili projektno finansiranje)
- **troškovi izgradnje kapaciteta** (pokrivanje troškova mjesečnih sastanaka tima, godišnjeg operativnog/team building sastanka, svih sesija za izgradnju kapaciteta, bilo za individualne članove_ice tima, na osnovu godišnjeg ocjenjivanja članova_ica tima, ili za grupe od dvoje ili više članova_ica tima, kako je definirano u ishodu 3, ili na osnovu hitnih organizacijskih potreba)
- **ostali troškovi** (uključujući usluge eksterne računovodstvene agencije, troškove bankovnih transakcija, nadzora za članove_ice SOC tima, zdravstveno osiguranje/programe, reviziju i troškove materijala i opreme). Rad koji obavlja tim Sarajevskog otvorenog centra je izuzetno stresan (kako je identificirano u rizicima), te stoga planiramo ublažiti neke od negativnih efekata, naročito "sagorijevanje na poslu" (burn-out).

Analiza i ublažavanje rizika

Rizici u implementaciji Strateškog plana Sarajevskog otvorenog centra mogu biti vanjski i unutrašnji. SOC tim je utvrdio sljedeće vanjske rizike:

- Nedostatak političke volje među predstavnicima_cama vlada, političkim strankama i parlamentarcima_kama za uključivanje u diskusiju o *kontroverznim* temama istospolnih zajednica, samoodređenja trans i interspolnih osoba, rodni kvota u izbornoj i izvršnoj branši, itd.
- Negativne reakcije u društvu i dodatna re-tradicionalizacija bh. društva – jačanje desnice, ante-ženske i anti-manjinske ideje i izjave javnih zvaničnika_ca, te prijedlozi zakona i politika;

- Predstojeći izbori 2018. i 2020. godine i klima oko njih, što će dovesti do nacionalističkih diskusija i predizbornih kampanja tokom kojih bi se prava marginaliziranih grupa mogla koristiti u negativnom kontekstu, što opet može potaknuti nasilje;
- Postojanje ekstremističkih grupa u BiH i njihovo poticanje tokom predizbornih perioda moglo bi dovesti do povećanja nivoa nasilja nad ženama i LGBTI osobama, uključujući osoblje organizacija civilnog društva;
- Organizacije civilnog društva možda nisu dovoljno snažne ili ujedinjene da se bore protiv negativnih stavova društva, i možda im nedostaje snage da se bore za zajedničke ciljeve i neophodna unapređenja ljudskih prava svih građana u BiH.

Unutrašnji rizici sa kojima bi se SOC mogao suočiti tokom provedbe Strateškog plana su:

- Nemogućnost osiguravanja održivog višegodišnjeg finansiranja naših programa/projekata i aktivnosti;
- Gubitak iskusnih i kvalificiranih uposlenika_ca zbog njihovog napuštanja organizacije ili države;
- Pregorijevanje (burn-out) osoblja, naročito onih koji_e direktno pružaju usluge korisnicima_ama;
- Neadekvatne strategije za borbu protiv negativnih stavova društva i protivnika_ca ljudskih prava žena i LGBTI osoba.

Spomenuti rizici će se ublažiti kroz nekoliko različitih aktivnosti rukovodnog tima i osoblja SOC-a. SOC će nastaviti razvijati kapacitete, vještine i znanja svog tima o njihovom primarnom poslu, ali i o prikupljanju sredstava, mobiliziranju zajednice i OCD-a i radu sa protivnicima_ama. Nastavit će saradivati sa organizacijama iz regije, učiti iz njihovih iskustava i pripremati se za moguće scenarije. SOC će nastaviti da osnažuje LGBTI zajednicu i jača kapacitete mladih aktivista_kinja putem naših programa edukacije o LGBTI, feminizmu i mentoringu, i da im omogućava bavljenje aktivizmom bilo putem SOC-a ili neovisno. Sarajevski otvoreni centar će nastaviti podržavati druge OCD, kao i izgradnju LGBTI pokreta i povezivanje sa drugim društvenim pokretima i grupama kako bi osnažio mreže civilnog društva i inicijative za odgovor i reagiranje na kršenja ljudskih prava i predlaganje konkretnih rješenja za sva relevantna pitanja. U narednom periodu, intenzivirat ćemo naš rad sa samim političkim strankama kako bismo stvorili saveznike_ce unutar njih, neutralizirat ćemo moguće prijetnje i zalagati se za uključivanje ljudskih prava žena i LGBTI osoba u njihove programe.

Istovremeno, nastavit ćemo rad sa pravosuđem, policijom i domaćim ljudsko pravaškim strukturama kako bi se pobrinuli da one budu spremne adekvatno raditi na zaštiti ljudskih prava.

ANEKSI

Aneks I: Okvir za procjenu rezultata

Aneks II: Budžet za period 2018-2020

Aneks III: Teorija promjene i obilježja napretka

Aneks IV: Organigram Sarajevskog otvorenog centra